

Central European
Digital Media
Observatory

Odhalování zdravotnických dezinformací pomocí aplikace WhatsApp

Coffee Beans

**Prof. RNDr. Vanda Boštíková, Ph.D., Prof. RNDr.
Aleš Macela, DrSc**

Dezinformace mohou být stejně nakažlivé jako virus – někdy i více. Mohou snížit ochranná zdravotnická opatření, podnítit rizikové chování populace, podpořit ve svých důsledcích šíření infekčních chorob. Rychlý nárůst používání sociálních médií navýšil objem dezinformací, stejně jako rychlost jejich šíření.

Navzdory naléhavé potřebě nástrojů proti zdravotnickým dezinformacím existují jen omezené důkazy o tom, které strategie jsou účinné. Podrobné protiargumenty poskytnuté důvěryhodným zdrojem v průběhu rozběhlé dezinformační kampaně mohou (ale nemusí) být účinné. Alternativní přístup k odhalování dezinformací klade důraz na preventivní poskytování správných informací, aby se již předem zabránilo šíření dezinformačního narativu (1, 7, 11).

Většina studií, jejichž cílem je otestovat možné strategie v praxi, byla provedena s pomocí malých souborů vysokoškolských studentů. Většina těchto studií nebyla navíc ukotvena v kontextu reálného světa. Účinnost „odhalovacích“ strategií byla totiž hodnocena experimentálním zavedením dezinformace a následným bojem proti jejímu obsahu (1-3).

Pro experiment, který by byl blíže reálným podmínkám, byl proto vybrán zcela odlišný soubor probandů. Jednalo se o dobrovolníky z řad domorodého obyvatelstva, starší 18-ti let, žijící v hlavním městě jedné z nejchudších zemí světa Sierra Leone, ve Freetownu. Všichni dobrovolníci vlastnili a uměli ovládat mobilní telefon a aplikaci WhatsApp. Nikdo z nich nebyl sluchově postižený (4, 10).

V Sierra Leone je hojně rozšířená dezinformace, že tyfus a malárie spolu úzce souvisí. Lidé zde běžně chápou tyfus a malárii jako jedinou nemoc, „tyfus-malárii“. Vnímaná podobnost těchto dvou nemocí vede mnoho lidí k názoru, že tyfus způsobují komáři (4,6).

Ačkoli tyfus a malárie sdílejí některé příznaky, jedná se o odlišná onemocnění. Tyfus je způsoben bakteriální infekcí, která se obvykle přenáší kontaminovanou potravou, vodou a fekálně-orální cestou. Malárie je onemocnění vyvolané parazitickými prvky a šířené infikovanými komáři (5, 6).

Contagious Misinformation Trial vyvinul a otestoval dvě intervenční strategie určené k boji proti široce rozšířeným dezinformacím o infekčních chorobách v Sierra Leone, konkrétně přesvědčení, že (1) komáři způsobují tyfus a (2) tyfus se vyskytuje společně s malárií. Informační intervenční strategie určená pro skupinu A (246 osob) cíleně diskutovala o dezinformacích a vysvětlila, proč byly nesprávné. Poté poskytla vědecky správné informace. Intervenční strategie pro skupinu B (245 osob) se soustředila pouze na poskytování správných informací, aniž by přímo probírala související dezinformace. Obě intervence byly dodány skupinám prostřednictvím 2 – 5 minutových audio zpráv na WhatsApp platformě. Audio sdělení byly nahrány populární místní hereckou skupinou „Freetong Players“. Členové skupiny na začátku nahrávky odhalili svoji identitu. Odborné informace pak doplnili zdravotničtí profesionálové (lékaři a zdravotní sestry) (4, 8).

Na začátku experimentu 51 % dobrovolníků věřilo, že tyfus způsobují komáři a 59 % účastníků studie věřilo, že tyfus a malárie se vždy vyskytují současně. Výsledky analýzy ukázaly, že obě intervenční strategie podstatně snížily víru v dezinformace. Nicméně ukázaly, že účinnější v boji proti dezinformacím je strategie, kdy jsou dezinformace přímo odhaleny. Obě intervenční strategie se však ukázaly účinnými při zlepšení znalostí lidí a jejich chování v souvislosti se snížením rizika tyfu a vedly také k nárůstu velmi důležitého preventivního chování - pití upravené nekontaminované vody (kontaminovaná voda je jednou z cest přenosu tyfu).

Tyto výsledky z terénního experimentu v komunitním prostředí ukazují, že vysoce rozšířeným zdravotním dezinformacím lze čelit a že přímé a podrobné vysvětlování dezinformací a jejich podstaty je nejúčinnější informační strategie. Experiment byl sice z našeho středoevropského pohledu proveden ve vzdálené zemi, na jiném kontinentu, nicméně jeho závěry mají globální platnost a využitelnost i pro střední Evropu.

Stejně jako ostatní sociální média je WhatsApp, široce používaná platforma pro zasílání zpráv s globálním dosahem, místem, která může umožnit šíření dezinformací. Zároveň by široký dosah WhatsApp mohl být využit k poskytování účinných komunikačních kampaní v oblasti veřejného zdraví. Nese v sobě navíc výhodu on-line konzumace informací – klasické informační kanály, jako je rádiové či televizní vysílání jsou limitovány dobou a místem vysílání (8, 9, 11).

Bibliografie:

1. Fink G, Karlan D, Udry C. Communication for development to improve health behaviours in Ghana, 2018. Available: <https://www.3ieimpact.org/sites/default/files/2019-01/gfr-OW4.1122-healthbehaviour-ghana.pdf>
2. Sarrassat S, Meda N, Badolo H, et al. Effect of a mass radio campaign on family behaviours and child survival in Burkina Faso: a repeated cross-sectional, cluster-randomised trial. *Lancet Glob Health* 2018;6:e330–41
3. Winters M, Oppenheim B, Sengeh P. Data from: contagious misinformation trial. Mendeley data, 2021. <https://data.mendeley.com/datasets/c758p4dtwz/3>

4. Winters M, Oppenheim B, Semgeh P, et al.: Debunking highly prevalent health misinformation using audio dramas delivered by WhatsApp: evidence from a randomised controlled trial in Sierra Leone. *BMJ Global Health* 2021;6:e0066954
5. Pradhan P. Coinfection of typhoid and malaria. *J Med Lab Diagnosis* 2011;2:22–6
6. Kargbo MS, Massaquoi LD, Samura SK, et al. The relative prevalence of typhoid and malaria in febrile patients in Freetown, Sierra Leone. *Open J Prev Med* 2014;04:338–46
7. Ecker UKH, Hogan JL, Lewandowsky S. Reminders and repetition of misinformation: helping or hindering its retraction? *J Appl Res Mem Cogn* 2017;6:185–92
8. Dahlstrom MF. Using narratives and storytelling to communicate science with nonexpert audiences. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2014;111 Suppl 4:13614–20
9. Madrid-Morales D, Wasserman H, Gondwe G. Motivations for sharing misinformation: a comparative study in six sub-Saharan African countries. *Int J Commun* 2021;15:1200–19
10. Bowles J, Larreguy H, Liu S. Countering misinformation via WhatsApp: preliminary evidence from the COVID-19 pandemic in Zimbabwe. *PLoS One* 2020;15:e0240005
11. Hameleers M, van der Meer TGLA. Misinformation and polarization in a High-Choice media environment: how effective are political Fact-Checkers? *Communic Res* 2020;47:227–50.